

Бердніков А. О., магістр, Іванова М. С.

Київський національний університет технологій та дизайну

**МАЙБУТНЄ ДЕРЖАВНОЇ ОСВІТИ ДИЗАЙНЕРІВ В УКРАЇНІ:
ПРИЧИНИ, НАСЛІДКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Анотація. У статті висвітлено проблему державної дизайн-освіти в Україні для розуміння і пошуку можливостей їх вирішення. Розглянуті соціальні, історичні, суспільні, психологічні та економічні причини в наслідок яких виникла неспроможність державних вузів забезпечити необхідне освітнє середовище для професійної підготовки дизайнерів в Україні. Визначено ключові фактори і критерії які необхідні в освіті дизайнерів для отримання якісних знань та практичних, сучасних, технічних навичок для подальшої успішної інтеграції отриманих знань в умовах вільного ринку. Проаналізовано наслідки слабого розвитку освіти та поточний ринок освіти дизайнерів в Україні, а також ринок роботодавців і затребуваності молодих дизайнерів-випускників. Розкрито ключові ідеї та пропозиції у розв'язання цієї проблеми на рівні стратегічних рішень керівництвом ЗВО шляхом альтернативних методів управління та партнерських інтеграцій з бізнесом в рамках Закону, але без очікування дотацій та реформ від Міністерства Освіти і Науки в Україні.

Ключові слова: освіта дизайнерів, проблеми державної освіти в Україні, стратегія розвитку ЗВО, ринок послуг дизайну, проблеми в освіті дизайнерів, стан і перспективи дизайн-освіти, сутність дизайну, кризис-менеджмент у ЗВО, освіта дизайнерів під час війни.

Berdnikov A. O., Ivanova M. S.

Kyiv National University of Technologies and Design

**THE FUTURE OF STATE EDUCATION OF DESIGNERS IN UKRAINE:
CAUSES, CONSEQUENCES, PROSPECTS**

Abstract. The article highlights the problems of state design education in Ukraine in order to understand and find opportunities to solve them. The social, historical, social, psychological and economic reasons that resulted in the failure of state universities to provide the necessary educational environment for the professional training of designers in Ukraine are considered. The key factors and criteria that are necessary in the education of designers to obtain quality knowledge and practical, modern, technical skills for the further successful integration of the acquired knowledge in the conditions of the free market are determined. The consequences of the weak development of education and the current market of designer education in Ukraine, as well as the market of employers and the demand for young designer graduates are analyzed. The key ideas and proposals for solving this problem at the level of strategic decisions by the management of higher educational institutions through alternative management methods and partnership integrations with business within the framework of the Law, but without waiting for subsidies and reforms from the Ministry of Education and Science in Ukraine, were revealed.

Keywords: education of designers, problems of public education in Ukraine, development strategy of universities, market of design services, problems in education of designers, state and prospects of design education, the essence of design, crisis management in higher education institutions, education of designers during the war.

Вступ. Для формування сталого та актуального майбутнього державної освіти дизайнерів в Україні необхідно переосмислити та зрозуміти аспект дизайну, не як предмет технічних та візуальних навичок виробничого етапу та як об'єкт наукових досліджень на базі ЗВО – а як багатогалузеву і різнопланову форму, що поєднує в собі різні напрями знань з мистецтва, історії, психології, технології, трендів, інженерії,

маркетингу та реклами. Одночасно з такою загально концепційною проблемою, як коректне трактування та використання дизайн-діяльності є і практичні проблеми.

Випускники-дизайнери державних ЗВО не мають можливості реалізувати отримані знання і навички в реаліях професійного ринку. Оскільки не є конкурентоспроможними та не мають фактичного досвіду в реалізації комерційних дизайн-проектів. Роботодавці не сприймають диплом про вищу освіту дизайнера, як підтвердження професійних якостей спеціаліста і все більше віддають перевагу кандидатам без освіти, але з досвідом в комерційних, реальних проектах – де є замовник, проблема та дизайн-рішення. Такі кадрові рішення в сучасних реаліях України є виправданні, такі спеціалісти будуть більш ефективніші для бізнесу.

На сьогодні освітній процес в Україні повинен стояти в пріоритетному списку Держави та потребує негайних реформ. Процес трансформацій в освіті та науці був особливо актуальним і вже був розпочатий у 2018 році, але в наслідок пандемії COVID-19, повномасштабного вторгнення в Україну – ці реформи втратили свій пріоритет і можливості для їх реалізації найближчим часом. Тому, важливим є пошук альтернативних методів і заходів на рівні адміністрації ЗВО та за підтримки українського бізнесу, міжнародних фондів знайти рішення, що допоможуть відновити процес підготовки професійних, конкурентоспроможних фахівців-дизайнерів, забезпечення їх вакантними місцями в бізнесі, в державних проектах, що розвиваються під час війни, тим самим формуючи розвиток сфери дизайну в Україні.

Постановка завдання. Враховуючи вищезазначені ввідні данні та розуміючи важливість та актуальність цієї проблеми, метою цього дослідження буде всебічний аналіз проблеми дизайн-освіти в Україні з обґрунтуванням на основі сучасного розуміння Дизайну, як багатопрофільної сфери, що має застосуванням абсолютно в усіх сферах життя. Буде визначено сутність дизайну на основі попередніх досліджень, оскільки його актуальне трактування – це ключ до пошуку альтернативних варіантів рішення проблеми неякісної професійної підготовки дизайнерів у ЗВО. Для прогнозування перспектив і майбутнього дизайн-освіти буде виконано порівняльний аналіз ключових характеристик формальної (державної освіти) та неформальної, як конкурента у сфері освіти дизайнерів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Поточна ситуація, сутність дизайну та проблеми освіти дизайнерів піднімаються останні 10 років в роботах багатьох українських та зарубіжних науковців та в дослідженнях соціально-культурних фондів. Сутність та розвиток дизайну, його особливості в сучасній проектній діяльності, перспектив розвитку освіти в роботах: М. Яковлева, В. Сидоренко, В. Прусак, Т. Паньок, Дай Чжен, Цзю Дутін, Н. Чупріна, Т. Струмінська. А. Наконечна, І. Рижова, С. Шумега та інші. Актуальні проблеми сучасного дизайну та проблеми освіти дизайнерів в Україні, стан професійної підготовки, в роботах: О. Колосніченко, А. Дяченко, Н. Авер'янова, Л. Гук, О. Єжова, К. Пашкевич, О. Герасименко, Ю. Романенкова, С. Лінда, В. Косюк. Оцінюючи масштабний вклад і дослідження зазначених вчених роботи яких є важливим фундаментом для трансформації дизайн-освіти в Україні, доцільно також звернути увагу на ті аспекти що не були розглянуті та залишились поза увагою, а також висновки наукових робіт у формі ідей та пропозицій для вирішення проблем сучасної освіти дизайнерів в державних ЗВО.

Результати досліджень. Для всебічного розуміння сутності сучасного дизайну важливо проаналізувати та дослідити розвиток дизайну в Україні та світі, оскільки становлення дизайну як професії триває вже понад сто років. В першу чергу, це було обумовлено промисловим та технологічним прогресом, який стимулював розвиток індустрій і вимагав нових підходів до оформлення продуктів та середовища. Існують

різні теорії щодо виникнення дизайну в різних країнах та регіонах, однак всі вони сходяться на тому, що поштовхом стала поява нових технологій та стрімкий розвиток промисловості.

Однією з популярних версій є виникнення дизайну в кінці XIX століття в Англії. Тоді з'явився рух «Мистецтво і ремесло» на чолі з Вільямом Моррісом, який прагнув об'єднати мистецькі та ремісничі навички для створення якісних виробів. Цей рух поступово поширився на США, Фінляндію та Швецію, що заклало основи сучасного підходу до дизайну як до естетичного і функціонального поєднання. Це стало переломним моментом у розвитку теорії дизайну та його основних принципів, які залишаються актуальними й сьогодні [1].

Інша точка зору датує початок дизайну як професії початком XX століття, коли художники почали відігравати ключову роль у різних промислових галузях. У 1907 році, художник і архітектор Петер Беренс став першим дизайнером, який офіційно працював у великій промисловій компанії «Allgemeine Elektrizitäts-Gesellschaft» (AEG) у Німеччині. Його робота полягала не лише у створенні товарів, але й у формуванні фірмового стилю, що дозволяло компанії виділятися на ринку. Це стало початком практичного дизайну в промисловості, а попередні десятиліття слугували підґрунтям для майбутніх практичних здобутків [1, с. 2–4].

Важливо зазначити, що саме тут виникає і розвивається ринок конкуренції та запиту споживачів. Становлення дизайну, як глобального явища почалося в XX столітті, коли промисловий прогрес вимагав нових підходів до створення предметного середовища. У 50-х роках після Другої світової війни розпочалась підготовка професійних дизайнерів, особливо в Німеччині, Великій Британії та США. Вище училище дизайну в Ульмі стало визначним центром дизайнерської освіти, де основну увагу приділяли науковим підходам і методології. У 1957 році була створена Міжнародна рада організацій індустріального дизайну, що сприяло поширенню соціальних і культурних завдань дизайну. У 70-80-х роках американський дизайн сфокусувався на досягненні ефекту через об'єкт, приділяючи увагу ергономіці та комфорту. На межі XX століття нові інженерні та промислові форми стали символом раціональності та нової естетики. В 90-х роках, з переходом до ринкової економіки, дизайн почав спрямовуватися на емоційне залучення споживача, акцентуючи на привабливості товарів та їх упаковки, що залишається важливим і сьогодні [2].

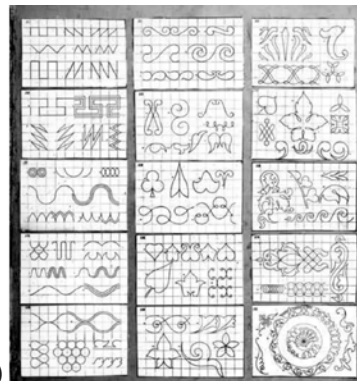
Україна має свою історію становлення і розвитку дизайну, що був рівнозначним відображенням промислово-продовольчого розвитку, культурних цінностей, політичних та загально-соціальних настроїв. Для огляду історії розвитку дизайну в Україні, підготовлено візуальну підбірку ключових об'єктів дизайну на основі матеріалів зі збірника статей Національної академії мистецтв України, Інститут проблем сучасного мистецтва: «Нариси з історії українського дизайну XX століття», за загальною редакцією академіка М.І. Яковлева [3]. Аналіз на основі візуального огляду об'єктів дизайну (рис. 1–3).

Аналізуючи і досліджуючи візуальний ряд об'єктів українського дизайну, можна зробити висновки – що дизайн в Україні має свою цікаву історію і розвивається паралельно з ринком і сферами промисловості і є дзеркалом соціально-культурних настроїв. Цікавий приклад для дослідження можна побачити в останньому візуальному ряді (рис. 3). Тут ми бачимо застосування дизайну, не як методу забезпечення комфорту, чи візуального рішення і це не дизайн який би вирішував якусь проблему попиту на ринку споживачів та послуг. В цій роботі – дизайн проявлений у концептуальній формі, що транслює певні ідеї авторів цього дизайну. «Дизайн Свободи» – це маніфест життєздатності та надії, втілений у людському часі, кілограмах і метрах матеріалів, у спробі поділитися світобаченнями й обмінятися ними [4]. Цей дизайн-проект своїм

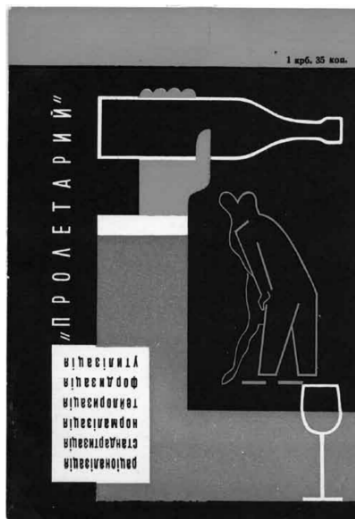
існуванням створив певні психо-емоційні в соціумі. Саме такий аспект дизайну транслює багатогранність професії дизайнера від складних продуктових і технологічних до концептуальних, мистецьких форм.

а)

б)

в)

г)

Джерело: [3].

Рис. 1. Об'єкти дизайну: а) банкнота в 100 гривень (Українська Народна Республіка), автор Г. Нарбут. 1918; б) вивчення структурних елементів орнаменту в школі М. Раєвської-Іванової. 1896; в) обкладинка книги Л. Скрипника «Інтелігент», автор А. Страхов. (х., 1927р.); г) Етикетка «Оцет спиртовий». Харків. Початок 1930-х років

Джерело: [3].

Рис. 2. Проекти для промисловості. Дизайн-бюро I.D.I. Креативний директор О. Кушніревич. Samrogalliano – Дніпропетровськ – Харків. 2000–2005

Джерело: [4].

Рис. 3. Унікальний проект-інсталяція «Дизайн свободи». Kyiv Design Week 2024

Сучасна дизайн-діяльність вже давно вийшла за рамки розуміння «дизайну», як складової технічного, виробничого або творчого процесу, а є комплексним методом і охоплює всі сфери життя. Ключовим фактором в цьому розумінні є застосування дизайну в щоденному житті людини та вплив зовнішніх чинників на дизайн.

Дизайн в сучасному існуванні це окремий метод та наука, технологія і професія, одночасно – що дає можливість втілювати у життя в фізичній або віртуальній формі будь яку ідею, що виникла на основі концептуального формотворення. Важливим фундаментом для такої реалізації та застосування дизайну є проблема або попит, запит, та потреба. Дизайн – це рішення. Рішення – в будь-якій сфері життя, що базується на всебічному і різноплановому погляді дизайнера на основі симбіозу досвіду, знань та наук. Цікавим моментом тут є особистий досвід дизайнера, який формується на основі зовнішніх чинників – вплив соціально-культурних, релігійних, політичних, географічних, сімейних, освітніх та інших середовищ – дуже важливий.

Існують багато підходів до визначення терміну «дизайн», деякі з цих тверджень різних груп науковців дають нам ще більше розуміння для дослідження проблеми сучасної дизайн-освіти:

- Дизайн як творча або художня діяльність (А.Г. Дмитрук, Т. Мальдонадо)
- Дизайн як сфера людської діяльності (Є.М. Лазарев, С.М. Михайлов, В.І. Михайленко, С. Москаєва, Л.А. Соловйов)
- Дизайн як результат діяльності людини (А.С. Москаєва, Є.П. Зенкевич);

На думку дослідників, таких як В.Л. Глазичев, А.С. Москаєва, Є.П. Зенкевич, дизайн є не тільки процесом, але й результатом цієї діяльності. В.Л. Глазичев підкреслює, що поняття «дизайн» часто використовується як для опису діяльності художників у промисловості, так і для позначення кінцевого продукту цієї роботи – об'єкта або системи об'єктів. Інколи ж воно охоплює навіть організаційні аспекти діяльності, розглядаючи їх як єдине ціле. Глазичев також зазначає, що в окремих випадках поняття «дизайн» має настільки широкий сенс, що виходить за межі традиційного уявлення про роботу художника в промисловому виробництві [5, 6].

Через багатогранність поняття дизайну дати йому єдине визначення досить складно. Тому наведу декілька трактувань, які, на мою думку, найбільш точно розкривають його суть на основі попередніх досліджень. Дизайн – це творча проектна діяльність, спрямована на створення предметного середовища, яка не тільки задовольняє потреби людини, але й є результатом цієї діяльності у вигляді окремих об'єктів або їхніх систем. Дизайн також можна визначити як метод, процес і результат проектування будь чого, що відповідає практичним та естетичним вимогам людини. Дизайн є особливим типом проектної діяльності, що об'єднує художню творчість і науково обґрунтовану інженерію, орієнтовану на потреби технологічного прогресу. Дизайн також вважається потужним засобом покращення якості товарів і послуг, а також підвищення конкурентоспроможності продукції. Застосування дизайнерських рішень, навіть при

мінімальних інвестиціях, може мати значний позитивний вплив на економіку держави та розвиток матеріальної культури суспільства.

Згідно стандарту вищої освіти України для Магістрів спеціальності 022 Дизайн, що затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України 21.12.2018 р. № 1433, є певний перелік компетентностей випускника, розділені на категорії і в освітньому значенні формують поняття дизайну як науки (табл. 1).

Таблиця 1

Перелік компетентностей випускника

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у галузі дизайну або у процесі навчання, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.
Загальні компетентності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). 2. Вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми. 3. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності). 4. Здатність працювати в міжнародному контексті. 5. Здатність розробляти та керувати проектами. 6. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо. <p>Додатково для освітньо-наукових програм:</p> <ol style="list-style-type: none"> 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	<ol style="list-style-type: none"> 1. Здатність здійснювати концептуальне проектування об'єктів дизайну з урахуванням функціональних, технічних, технологічних, екологічних та естетичних вимог (за спеціалізацією). 2. Здатність проведення проектного аналізу усіх впливових чинників і складових проектування та формування авторської концепції проекту. 3. Здатність розуміти і використовувати причиннонаслідкові зв'язки у розвитку дизайну та сучасних видів мистецтв. 4. Здатність забезпечити захист інтелектуальної власності на твори образотворчого мистецтва та дизайну. 5. Володіння теоретичними і методичними засадами навчання та інтегрованими підходами до фахової підготовки дизайнерів; планування власної науково-педагогічної діяльності. Додатково для освітньо-професійних програм: 6. Здатність застосовувати у практиці дизайну виражальні художньо-пластичні можливості різних видів матеріалів, інноваційних методів і технологій. 7. Здатність застосовувати засоби спеціального рисунка та живопису (за спеціалізаціями), а також методики використання апаратних і програмних засобів комп'ютерних технологій. 8. Здатність вести ефективну економічну діяльність у сфері дизайну. 9. Здатність створювати затребуваний на ринку та суспільно відповідальний продукт дизайну (товари і послуги). 10. Вміння переконливо демонструвати споживачу привабливу культурну цінність та економічну вартість створеного креативного продукту. <p>Додатково для освітньо-наукових програм:</p> <ol style="list-style-type: none"> 11. Здатність застосовувати методологію наукових досліджень на теоретичному і практичному рівнях.

Джерело: [7].

Аналізуючи формулювання в цьому переліку, можна звернути увагу що компетентності випускника націлені тільки на дизайн як вид людської діяльності, але не як результат цієї діяльності.

Сучасні принципи дизайну спрямовані на об'єднання всіх суспільно важливих якостей об'єкта у гармонійну та цілісну структуру. Основні категорії дизайну включають образ, функцію, морфологію, технологічну форму та естетичну цінність. Для створення цілісного об'єкта потрібні глибокі знання економічних закономірностей, виробничих процесів, потреб споживачів (маркетинг) та розуміння емоційних, психологічних й загальнолюдських цінностей суспільства. Дизайн спирається на наукові основи моделювання, поєднуючи наукові підходи з художнім баченням у проектному образі, і має широке застосування в різних сферах суспільного життя. Розглянемо основні різновиди дизайну і їх ключові характеристики (табл. 2).

Таблиця 2

Різновиди дизайну

Графічний дизайн	Розробка логотипів і символіки, дизайн упаковок, книжкових обкладинок, вуличних рекламних банерів, рекламних блоків в паперових і онлайн виданнях, це розробка поліграфічної продукції, зовнішньої реклами. На відміну від мистецтва, яке орієнтоване на споглядання, графічний дизайн дотримується принципу «форма слідує за функцією» [8].
Дизайн користувацьких інтерфейсів (UI/UX-дизайн)	UI/UX-дизайнер займається розробкою дизайну для вебсайтів та мобільних додатків на платформах iOS та Android. Основна задача UI/UX-дизайнера – створити інтерфейс, який дозволяє користувачам досягати своїх цілей максимально просто і зручно. Він аналізує користувацькі сценарії, продумує логіку переходів між сторінками. UI/UX-дизайнери повинні забезпечити зручність використання програмного продукту, його інтуїтивність, легкість навігації та доступність необхідної інформації для користувачів [9].
Архітектурний дизайн	Архітектурний дизайн – це процес створення та формування просторових рішень для будівель і прилеглих територій, що поєднує естетичні, технічні та функціональні аспекти. Він включає в себе не лише проектування будівель, але й організацію зовнішнього середовища, яке оточує ці об'єкти, таких як ландшафт, інфраструктура, освітлення та зручність для користувачів. Це комплексний напрямок, який вимагає високої професійної кваліфікації та спеціалізованих знань у таких галузях, як будівельне проектування, містобудування, екологія, ландшафтний дизайн, а також знання новітніх матеріалів і технологій.
Дизайн одягу	Це процес створення та розробки естетичних і функціональних концепцій для одягу, включаючи вибір матеріалів, кольорів, форм і стилів, з урахуванням модних тенденцій, зручності та індивідуальних потреб користувачів.
Ігровий дизайн	Дизайн комп'ютерних ігор охоплює розробку візуальних елементів, рівнів, ігрових механік, систем винагороди та навчання. Це багатогранний процес, який поєднує програмування, дизайн та менеджмент. Завдання можуть бути технічними – робота з математикою, алгоритмами, ігровою статистикою, або ж творчими – створення графіки, сценаріїв, персонажів, 3D-моделей та анімацій. Гейм-дизайн вимагає широкого спектра навичок і гнучкості у виконанні різних ролей.
Web-дизайн	Це процес створення та оформлення веб-сайтів, що включає розробку структури, інтерфейсу, візуальних елементів, навігації та функціональності.

Закінчення табл. 2

Web-дизайн	Це поєднання естетики, зручності використання та технічної реалізації, що забезпечує привабливий і ефективний досвід для користувачів.
Аудіо дизайн	Створення та обробка звукових елементів для різних медіаформатів, включаючи музику, ефекти, голоси та атмосферні звуки. Це процес розробки звукової складової проєктів, таких як фільми, відеоігри, реклама, подкасти чи інтерактивні платформи, з урахуванням емоційного впливу та комунікації через звук.
Промисловий дизайн	Процес розробки та вдосконалення зовнішнього вигляду та функціональності масових споживчих товарів, таких як побутова техніка, меблі, транспортні засоби та інші продуктові вироби. Він поєднує естетичні, ергономічні та технологічні аспекти, забезпечуючи зручність використання, привабливість та ефективність продукції.
Сталий дизайн	Екологічно стійкий дизайн, екологічно свідомий дизайн. Це філософія проєктування, створення (дизайнування) фізичних об'єктів, штучного середовища існування, а також послуг у відповідності з принципами соціальної, економічної та екологічної сталості довкілля [10].
Біодизайн	Напрямок дизайну, що поєднує інноваційні технології та природні процеси для створення продуктів, які взаємодіють з живими системами або використовують біологічні матеріали. Цей підхід спрямований на сталий розвиток і екологічність, використовуючи принципи біології та природних механізмів для розробки функціональних і естетичних рішень, що мають позитивний вплив на навколишнє середовище.
Світловий дизайн	Створення та впорядкування освітлення в різних просторах, з урахуванням естетичних, функціональних та енергетичних аспектів. Це процес використання світла для підкреслення архітектурних елементів, формування атмосфери, покращення видимості та комфорту, а також для створення емоційного впливу. Світловий дизайн включає як природне, так і штучне освітлення, з урахуванням технологій та інновацій у сфері освітлювальних систем.

Джерело: на основі узагальненої інформації [8–10, 19, 20].

Дослідження законодавчих та освітніх положень, що регулюють підготовку фахівців за напрямом 022 «Дизайн» відповідно до стандартів вищої освіти України, виявляє суттєві виклики та неможливість у створенні універсальної науки про «дизайн». Це пояснюється значною практичною розгалуженістю дизайн-спеціалізацій, кожна з яких має власні фундаментальні основи, предмети дослідження, та інструменти, що суттєво відрізняються. Наприклад, графічний дизайн зосереджений на візуальних комунікаціях та естетиці, тоді як ландшафтний дизайн охоплює природні та екологічні аспекти і передбачає іншу базу знань і підходів.

Така різноманітність напрямів не дозволяє створити єдину інтегровану науку про дизайн, оскільки спільних наукових основ, які могли б поєднати всі його види, фактично немає. Це не лише ускладнює формування єдиного освітнього інституту для всіх напрямків дизайну, але й перешкоджає встановленню міцних професійних зв'язків між фахівцями різних спеціалізацій. У результаті, кожен з напрямків розвивається відокремлено, зосереджуючись на вузькопрофільних компетенціях і знаннях, що відповідають конкретним потребам галузі. Таким чином, ця ситуація вказує на необхідність вузькоспеціалізованої освіти у сфері дизайну в Україні та термінологічне розмежування різних видів дизайну, що буде враховувати специфіку кожного окремого напрямку, а залучення студентів у реальні практичні задачі у партнерстві з профільними

бізнесами дозволить формувати висококваліфікованих фахівців у кожній конкретній галузі.

Окрім безпосередньо освітньо-законодавчих проблем інституту дизайну в Україні та у хибних або не цілісних визначеннях сутності сучасного дизайну є узагальнені, розповсюджені проблеми.

Українські заклади вищої освіти створюють специфічне середовище, у якому студенти часто отримують викривлене уявлення про реальні професійні дизайнера. Після завершення навчання випускники нерідко виявляються недостатньо підготовленими до потреб ринку, що може призвести до втрати інтересу до обраного фаху або усвідомлення невідповідності професії їхнім очікуванням. Набутий обсяг знань часто не забезпечує працевлаштування, оскільки роботодавці при відборі кандидатів приділяють особливу увагу фактичним знанням і практичним навичкам [13].

Цей розрив між освітою та практичними вимогами поглиблюється через швидкий розвиток технологій і появу нових спеціальностей, до яких система освіти не встигає адаптуватися [11]. Тому в українській дизайн-освіті спостерігається зміна пріоритетів: студенти обирають неформальну (не державну освіту) а професійні об'єднання, сучасні компанії, коворкінги, незалежні курси та онлайн-лекції. Варто також врахувати погляди самих студентів на проблеми в освітньому процесі. В цьому контексті цікавими є результати опитувань студентів п'яти київських університетів, які готують спеціалістів у галузі дизайну [12]. На основі їхніх відповідей було узагальнено основні проблеми, що турбують майбутніх дизайнерів [13].

Джерело: [13].

Рис. 4. Проблеми у дизайн-освіті за оцінками студентів українських ЗВО

Виявлені проблеми в освіті спонукають студентів шукати інші шляхи навчання та професійного розвитку, зокрема займатися самоосвітою та шукають можливості для

безоплатного стажування в профільних компаніях для отримання практичного досвіду та професійних

Практикуючі дизайнери в найбільш відомих українських дизайн-агенціях не мають профільної вищої освіти в дизайні, оскільки існуюча система державної освіти не відповідає потребам ринку та вимогам бізнесу. Формальна освіта в дизайні в прямому сенсі «формальна» орієнтована на універсальні, загальні знання з обмеженою кількістю вузьких спеціалізацій за видами дизайну (табл. 2), фокусується на мистецьких, творчих формах дизайну, включає значний обсяг наукової теорії та немає викладацького складу практикуючих дизайнерів за вузькими напрямками [14].

Ключовими проблемами у державній дизайн-освіті є: відсутність або не належного рівня забезпечення матеріально-технічною базою; застосування та викладання застарілих технологій для дизайн-діяльності; невідповідність професійної підготовки випускників до реалій та потреб ринку [14].

Згідно з дослідженням PPV Knowledge Networks, реалізованого в рамках проекту «Моніторинг розвитку дизайну в Україні» програми «УКМ: Український культурний монітор» за підтримки Українського культурного фонду у містах, де проводилося дослідження (Київ, Львів, Одеса, Дніпро, Харків), на спеціальність 022 «Дизайн» на рівні «Бакалавр» студентів навчають 33 заклади вищої освіти, а на рівні «Магістр» – 24. У Дніпропетровській та Одеській областях, попри зростання попиту на дизайн-послуги, зафіксовано критично низький набір на спеціальність 022 «Дизайн». В Одеській області існує лише одна бакалаврська програма з дизайну, магістерські програми відсутні. Найбільше освітніх установ, що навчають дизайнерів, розташовано в Києві, що впливає на кількість абітурієнтів, студентів та випускників. Водночас ліцензований обсяг значно перевищує фактичний набір: бакалаврські програми мають удвічі більший ліцензований обсяг, ніж реальний набір, а на магістратуру він у чотири рази більший. [15].

Згідно з дослідженням CASES попит послуг на ринку дизайну в останні декілька років в Україні стрімко зростає, в період 1 календарного місяця у відкритому доступі відслідкували понад 900 вакансій з різних напрямлень дизайну. Так, найбільшу заробітну плату наразі пропонують продуктовим дизайнерам (105,540 грн для фахівця середнього рівня), а найменшу – графічним (19,645 грн для фахівця середнього рівня) [16].

Аналізуючи сучасні реалії ринку дизайну є чітке розуміння, що професія дизайнера затребувана та високооплачувана, а за умови достатнього практичного досвіду молоді спеціалісти мають всі можливості до працевлаштування та самореалізації. Але, нажаль такий практичний досвід випускники-дизайнери державних ЗВО не отримують [12]. У відповідь на недосконалість та низьку якість формальної освіти сформувався потужний ринок альтернативної дизайн-освіти, неформальної. Майбутні дизайнери надають перевагу неформальній освіті через її гнучкість, вузьку спеціалізацію за видами – студенти глибше занурюються в особливості свого напрямку і не відволікаються на дисципліни, що не мають відношення до їх спеціалізації, навчання побудовано на практичних кейсах досвідчених практикуючих викладачів, в процесі навчання студенти виконують дизайн-проекти по рівню та якості який потребує сучасний ринок, а не регламенти освітніх програм. Проте, неформальна освіта має і свої недоліки: Посередній контроль процесу навчання, орієнтованість на швидкий результат, не дає фундаментальних академічних знань з основ композиції, рисунку, кольорознавства та інших, що може бути проблемою в майбутньому для реалізації креативних та концептуальних ідей в дизайн-діяльності [14].

Майбутнє державної дизайн-освіти в Україні катастрофічне загострюється. Під впливом війни та небезпеки випускники шкіл покидають Україну, тим самим сформувався великий дефіцит абітурієнтів на творчі професії. Дизайн – це сфера, в якій

молода генерація дуже часто реалізується закордоном, а вікно можливостей закордоном для них в наслідок ситуації в Україні розширилось. Все це створює певну, не перспективну ситуацію для державної освіти. За наявності бюджетів та певних реформ, ЗВО могли би реалізувати концептуально свіжі освітні продукти, які б могли зацікавити вибагливу молодь, утримати її. Але, нажаль фінансування в пріоритеті витрачається на війну. Тому й забезпечення кадрового потенціалу, нові освітні програми, необхідна матеріально-технічна база та увесь освітній процес тримається мінімальних дотаціях [17].

Дослідивши презентацію міністра освіти і науки України, О. Лісовий «Візія майбутнього освіти і науки України», можна зазначити такі основні перспективи дизайн-освіти у майбутньому після закінчення війни в Україні (табл. 3).

Таблиця 3

Візія майбутнього освіти і науки України. Вища освіта.

Стратегічна ціль 1	Заклади вищої освіти є середовищами, які забезпечують максимальні можливості для навчання та академічної кар'єри.
Операційна ціль 1.1	Взаємопов'язана через мобільність та спільні програми мережа складається з різноманітних ЗВО, кожен із яких сприяє розвитку своєї громади.
Операційна ціль 1.2	Технологічна та бібліотечна інфраструктура ЗВО забезпечує їхню інтеграцію в міжнародний освітній і науковий простори.
Операційна ціль 1.3	Сучасне обладнання забезпечує високоякісне практичне навчання та провідні наукові дослідження, спрямовані на інновації.
Операційна ціль 1.4	Модернізована інфраструктура та освітній простір ЗВО забезпечують рівний доступ до освіти, у тому числі для незахищених груп населення та осіб з особливими освітніми потребами.
Операційна ціль 1.5	Мережа інноваційних центрів з університетським ядром спільно із професійними кластерами забезпечує підприємницький розвиток світового рівня.
Стратегічна ціль 2	Освітньо-наукова діяльність сприяє самореалізації всіх членів академічної спільноти.
Стратегічна ціль 3	Громадяни, держава та бізнес довіряють освітній, науковій, інноваційній діяльності закладів вищої освіти.
Стратегічна ціль 4	Високий статус у суспільстві і перспективи професійного розвитку сприяють привабливості академічної кар'єри науково-педагогічних працівників.
Стратегічна ціль 5	Управління в системі вищої освіти базується на принципах автономії та відповідальності.

Джерело: на основі узагальненої інформації [18].

Найбільш цікавим пунктом у Візії майбутнього освіти і науки України це стратегічна ціль 3 та 5 – Громадяни, держава та бізнес довіряють освітній, науковій, інноваційній діяльності закладів вищої освіти та управління в системі вищої освіти базується на принципах автономії та відповідальності. Ці аспекти є дуже важливими для ЗВО як базові напрями для розвитку та стабілізації ситуації, яка склалася на фоні подій останніх 5 років.

Висновки. Оцінюючи поточну динаміку державної дизайн-освіти в Україні та всі проблеми які були досліджені можна зробити висновки, що в найближчому майбутньому дизайн-освіта в державних закладах може припинити своє функціонування на 70-80%.

Оскільки ЗВО втраять довіру абітурієнтів, не зможуть конкурувати з приватними школами дизайну, закладами неформальної та інформальної освіти, що надають більш актуальні знання та мають матеріально-технічну базу для навчання, які не підпорядковуються в навчальних програмах Міністерству освіти і науки України та можуть в більш короткий термін випускати профільних дизайнерів, які одразу займають вакантні місця в дизайн-агенціях та інших підприємствах, що відкриває можливості для самореалізації в професійній діяльності молодих дизайнерів. Тому, питання і проблеми в державній освіті дизайнерів в Україні, є актуальною і нагальною та потребує не тільки досліджень і обговорень в рамках наукових конференцій, а конкретних ідей та альтернативних рішень для реалізації та стабілізації поточної ситуації в освіті вже зараз, на рівні кризис-менеджменту у ЗВО. Найбільш пріоритетними напрямками стратегічного кризис-менеджменту будуть:

1) Пошук та залучення профільних приватних компаній для комплексного консалтингу у питаннях стратегічного розвитку ЗВО як прибуткового та успішного підприємства. В Україні багато компаній як досвідчених, так і нових перспективних, які готові будуть надати такі послуги на умовах взаємовигідної співпраці – отримати в портфоліо успішний кейс роботи з ЗВО.

2) Організація серії стратегічних сесій з залученням керівників всіх підрозділів ЗВО для визначення пріоритетних проблем та стратегії по їх вирішенню під наставництвом та консалтингом партнерської профільної команди.

3) Пошук компаній-партнерів, грантів та міжнародних фондів для залучення дотацій на створення додаткових вузькопрофільних дисциплін у форматі інтенсивних-практичних курів із залученням практикуючих викладачів та запрошених спікерів. Такий формат додаткових курсів може бути альтернативою ДВВС, а також конкурентним освітнім продуктом для закладів неформальної освіти.

4) Переглянути та оптимізувати поточні програми дисциплін з дизайну, оновити навчальні матеріали та доповнити їх актуальними кейсами сучасних дизайн-проектів, які мають практичне застосування і відповідають реаліям сучасного ринку.

5) Організація процесу проходження виробничої, переддипломної практики студентами в профільних компаніях та дизайн-агенціях. Створити партнерські відносини з бізнесами та в подальшому з ними формувати на базі університету вакансії для випускників.

Ці пропозиції для автономного самоврядування та стратегічних змін на рівні менеджменту ЗВО можуть бути реалізовані різними шляхами і не потребують глобальних реформ від держави. Поточні події в Україні, ситуація на ринку освіти та праці потребує інноваційних, нестандартних та альтернативних дій адаптованих під сучасні реалії.

Список використаної літератури

1. Наконечна А. Історія становлення дизайну. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/1921>.
2. Кочегаров Б. Промисловий дизайн. С. 297.
3. Яковлев М. І. Нариси з історії українського дизайну ХХ століття: зб. Статей. URL: <https://elib.nakkkim.edu.ua/handle/123456789/1074?show=full>.
4. Простір “Дизайн Свободи”. URL: <http://fashionweek.ua/uk/news/ufw-ss25-x-kdw-dizajn-svobodi-proyekt/>
5. Глазичев В. Л. Про дизайн. Нариси з теорії та практики дизайну на Заході. Глава 1. Дизайн у легендах. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Glaz/01.php.
6. Глазичев В. Л. Про дизайн. Нариси з теорії та практики дизайну на Заході. Глава 2. Дизайн теоретично. URL: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Glaz/02.php.
7. Міністерство освіти і науки України, Наказ 1433, Стандарт вищої освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/12/21/022-dizayn-magistr.pdf>.
8. Відеманн Ю., Таборда Ф. Латиноамериканський графічний дизайн. Taschen Publishers, 2008. 544 с.
9. Маркус А. Дизайн, взаємодія з користувачем та юзабіліті: дискурс дизайну (англ.). 2015. С. 340.

10. МакЛеннан Дж. Ф. Філософія сталого дизайну. 2004.
11. Борисович Т. Дизайн-освіта в Україні: сучасний стан і перспективи. URL: <https://studway.com.ua/dizayn-osvita/>
12. Макар Р. Що не так з освітою в дизайні. URL: https://lb.ua/culture/2018/08/28/406118_shcho_z_osvitoyu_dizayni.html.
13. Дяченко А. Проблематика та перспективи вітчизняної дизайн-освіти. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1386061>.
14. Ключові результати моніторингу PPV Knowledge Networks щодо стану української дизайн-освіти. URL: https://mmr.ua/ru/show/teoriya_vs_praktika_chogo_ne_vistachaye_ukrayinskyiy_dizayn-osviti.
15. Дослідження PPV Knowledge Networks «Стан розвитку дизайну в Україні». URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Ukrainian_Design_Monitoring_PPV_2019_UA.pdf.
16. Стан ринку вакансій дизайнерів та фронтенд-розробників – дослідження CASES. URL: <https://dou.ua/forums/topic/41749/>
17. Романенко Ю. В. Оцінка ризиків та бачення перспектив дизайн-освіти в Україні в умовах війни. URL: <https://osvita.eeipsy.org/index.php/eeip/article/view/603/574>.
18. Лісовий О. Візія майбутнього освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/Viziya.maybutnoho.osvity.i.nauky.Ukrayiny/12.07.2023/Viziya.maybutnoho.osvity.i.nauky.Ukrayiny-12.07.2023-2.1>.
19. Медведєв В. Ю. Сутність дизайну: теоретичні основи дизайну. Розділ: 2.2, 2.3. URL: <https://studfile.net/preview/7341493/page:7/>
20. Навчальний матеріал: Урок – лекція "Основні види та категорії дизайну", Тернопільський кооперативний торговельно-економічний коледж. URL: <https://naurok.com.ua/urok---lekciya-osnovni-vidi-ta-kategori-dizaynu-150722.html>.